

1 DECEMBRIE 1918 — PIATRĂ DE HOTAR ÎN DEVENIREA ISTORICĂ A POPORULUI ROMÂN

Dumitru Preda

În istoria noastră milenară, actul de la 1 Decembrie 1918 al unirii Transilvaniei, Crișanei, Maramureșului și Banatului cu Țara într-o singură entitate politică, liberă și independentă constituie o strălucită și exemplară victorie istorică a luptei îndelungate a poporului român pentru unitate și neatințare, pentru dreptate și progres social. Secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, apreciază astfel acest memorabil moment: „Desfășurarea evenimentelor istorice a demonstrat cu putere că marea Unire de la 1 Decembrie 1918, care a dus la crearea statului național unitar român, a fost rezultatul nemijlocit al luptei hotărâte a celor mai largi mase populare, a întregii noastre națiuni, un act în deplină concordanță cu drepturile inalienabile ale românilor, cu cerințele legice ale dezvoltării istorico-sociale”¹.

Pentru realizarea obiectivului național fundamental — făurirea statului modern unitar — românii au pus în cumpănă toate forțele materiale și umane, au transformat participarea la prima conflagrație mondială într-un război al întregului popor²; prin sacrificii și suferințe nenumărate, pe care puține popoare au consimțit să le facă, românii s-au dovedit capabili să impună umanității realizarea idealului național, ca rezultat al unei voințe neștirnută de a fi stăpîni pe pămîntul și pe roadele muncii lor³.

Perspectiva celor 70 de ani care au trecut de la făurirea statului național unitar, încheind un lung capitol de luptă pecetluit de jertfa celor aproape un milion de români în anii războiului de întregire, ne permite evaluarea reală a rezultatelor operei de voință a întregului popor dovedind că „formarea națiunilor și a statelor naționale este un proces legic, ireversibil, că nu există forță în lume, care să poată împiedica acest proces, să poată înfringe voința popoarelor de a trăi liber și independent”⁴.

Marea Unire din 1918 a fundamentat unicul cadru național-statal care să ofere premisele indispensabile ale valorificării superioare a poten-

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 26, București, Edit. Politică, 1984, p. 486.

² *România în anii primului război mondial* (sub coordonarea generalului-locotenent dr. Ilie Ceaușescu), București, Edit. Militară, 1987.

³ Ștefan Pascu, *Făurirea statului național unitar român 1918*, București, Edit. Academiei, 1983; Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul gelo-dac la statul român unitar*, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1983.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, București, Edit. Politică, 1973, p. 464.

țialului uman și material, al națiunii, a forței sale de creație. Dar acest act de dreptate istorică nu trebuie să-l privim doar prin prisma întregirii teritoriale a Daco-României. Făurirea statului național unitar a impus noi direcționări întregului complex social-economic și politic românesc, a determinat transformări profunde în viața societății, a accelerat progresul general al acesteia prin favorizarea dezvoltării mai rapide a forțelor de producție și intensificarea activității forțelor sociale progresiste, a mișcării muncitorești revoluționare⁵. În acest context, făurirea Partidului Comunist Român, în mai 1921, a însemnat un moment capital. Idealurile luptei de eliberare socială și națională ale românilor au dobândit în partidul comunist al clasei muncitoare — identificat cu interesele supreme ale națiunii — conducătorul politic capabil să conducă masele largi populare la victoria finală, să împlinească strălucit năzuința și eforturile îndelungate, pentru independență, unitate și dreptate, bunurile cele mai de pret ale națiunii române.

Consecințe economice. La terminarea războiului, România se prezenta ca un stat național unitar independent, armonios alcătuit din punct de vedere geografic, un stat de mărime mijlocie cu o suprafață de 295 049 km² și o populație care, în 1920, număra 15 541 424 locuitori⁶. Adică, el avea, în comparație cu situația dinainte de război, prin reunirea vechilor provincii românești — Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul, Bucovina și Basarabia — aflate pînă în 1918 sub dominație străină, un teritoriu național de peste două ori mai mare, iar populația aproape se dublase. Aceste provincii românești au completat în mod fericit bogățiile naturale ale țării, sporind în mod considerabil mai ales rezervele de energie și materii prime: cărbune, petrol, gaz metan, minereuri de fier, mangan, cupru, plumb, aur și argint, magneziu, pirită. Bogățiile subsolului reintrorase în stăpînirea adevăratului lor proprietar — poporul român — au adus un aport considerabil dezvoltării economiei naționale și, în același timp, au constituit noi surse de activități productive. Spre exemplu, în ansamblul producției de cărbune peste 4/5, adică 84,75%, se extrăgeau din zăcămintele transilvane⁷; gazul natural, din care gazul metan — superior prin puritate și înaltul conținut în metan — se găsea în abundență, în Transilvania, era o importantă resursă cu multiple întrebuințări, permițînd dezvoltarea unei industrii chimice naționale; la acestea se adăugau bauxita din zona Bihorului, aluminiul extras putînd fi întrebuințat printre altele la construirea avioanelor, minereurile de fier din Banat, Bihor și nordul Transilvaniei, de aur și argint, cu o exploatare activă în regiunea Brad, Zlatna, Roșia-Montana ș.a. Un alt izvor de energie, aproape inutilizat pînă atunci, erau căderile de apă; după aprecierile din epocă energia ce putea fi obținută din principalele bazine, cu mijloacele tehnice respective ale timpului, se putea ridica la 20 562 000 000 Kwh⁸.

⁵ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire, 1918—1933*, vol. II, partea I, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1986.

⁶ *Enciclopedia României*, vol. I, București, 1938, p. 134, 157. În 1930 populația țării se ridica la 18 052 896 locuitori, marea lor majoritate fiind de origine română — 71,9%, în timp ce maghiarii reprezentau 9,9%, iar germanii 4,1%, cf. *Ibidem*, p. 148.

⁷ Florin Em. Manoliu, *La reconstruction économique et financière de la Roumanie et les partis politiques* (teză de doctorat), Paris, 1931, p. 114.

⁸ *Ibidem*, p. 119.

Suprafața arabilă a țării s-a dublat, ajungând la 13 128 000 ha, asigurând o sporire substanțială a materiilor prime de proveniență agricolă⁹. De asemenea, a crescut suprafața împădurită (aproape 25% din suprafața totală), iar șeptelul a fost îmbunătățit din punct de vedere al calității noilor rase.

Potențialul industrial al României întregite a crescut de 1,5 ori. Dacă forța muncii înainte de 1918 se cifra la 118 776 C.P., în 1919 ea era deja de 481 432 C.P.; personalul ocupat în activități industriale înregistra o creștere și mai mare de 248,30%, fiind în același an, 1919, de 157 401 oameni, în timp ce producția industrială aproape se dubla¹⁰.

Industria românească va cunoaște, după anii imediat încheierii războiului, o evoluție ascendentă continuă, întreruptă doar de marea criză dintre 1929—1933, sporindu-și continuu participarea la dezvoltarea venitului național¹¹.

Marile distrugerii de valori materiale*, ca și grelele pierderi umane (aproape 1/10 din totalul populației) provocate de desfășurarea operațiilor militare, de puternicile epidemii declanșate în urma acestora, de ocupația, aproape doi ani, a peste două treimi din teritoriul național (Dobrogea, Oltenia și Muntenia) de către trupele Puterilor Centrale și ale aliaților acestora, care au instaurat un regim de jaf sistematic, prelucindu-se, astfel, exploatarea multiseculară a muncii și avuțiilor poporului român, precum și grelele datorii financiare contractate pe piața occidentală în scopul susținerii efortului militar etc. s-au repercutat negativ asupra economiei românești¹², neputând fi remediate decât treptat. Valoarea totală a distrugerilor de război suferite de România reprezenta 25 de bugete ale statului la nivelul anilor din ajunul declanșării conflagrației¹³.

Iată de ce problema centrală care a stat în fața guvernelor României în primii ani postbelici a fost tocmai refacerea și punerea în funcțiune a întregului potențial economic, echilibrarea bugetului statului, înlăturarea deficitului balanței comerciale și balanței de plăți etc. În depășirea tuturor acestor greutăți se poate aprecia că noul cadru național-statal a acționat ca o adevărată forță motrice, prin înmănușarea tuturor resurselor economice, a energiilor creatoare ale țării, ceea ce a permis reluarea evoluției normale și apoi înregistrarea unor importante progrese pe calea dezvoltării capitaliste a societății românești. Desigur, tradiționalele legături economice existente de-a lungul veacurilor între toate provinciile românești, dincolo de barierele artificiale impuse de asuprirea străină, au stat la baza acestui amplu efort, fiind ridicate acum la rang de politică economică unică, contribuind la consolidarea pieții interne.

⁹ *Studii de istorie a economiei și gândirii economice românești*, Cluj-Napoca, Edit. „Dacia”, 1979, p. 23.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ V. Axenciuc, *Evoluția economiei românești în anii 1918—1938*, în „Analele ISISP”, nr. 6/1966, p. 6.

¹² În total războiul a costat România 72 milioane lei aur (Gh.M. Dobrovici, *Istoricul dezvoltării economice și financiare a României și împrumuturile contractate 1823—1923*, București, 1934, p. 477).

¹³ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Viața politică în România*, ediția a II-a adăugită, București, Edit. Politică, 1976, p. 26—30.

¹⁴ Cf. *Progresul economic în România 1877—1977* (sub conducerea prof. univ. dr. Ioan V. Totu), București, Edit. Politică, 1977, p. 194.

Toate forțele sociale și grupările politice existente s-au pronunțat asupra necesității redresării economiei naționale, ca un prim pas obligatoriu pentru mersul înainte al țării, dar metodele de realizare propuse și întrebuințate de cei care s-au aflat la conducerea guvernelor au fost diferite, ceea ce nu a favorizat aplicarea, pe un termen lung a unui program bine stabilit și dirijat vizînd direcții prioritare care să valorifice la maximum noile capacități materiale și umane.

Astfel, cu toate că industria românească a cunoscut o diversificare și o sporire a valențelor sale economice, adoptîndu-se măsuri de protejare a ei față de concurența străină, nu a putut avea capacitatea de a satisface consumul intern decît în proporții care cu greu au atîns sau depășit 50 %. Dar creșterea posibilităților de acoperire a pieții interne cu produse ale industriei naționale a fost totuși un progres real, diminuîndu-se prezența și dependența față de piața industrială externă.

Extinderea la nivelul întregii țări a legii pentru încurajarea industriei naționale¹⁴, promulgată în vechea Romînie în anul 1912, alături de alte măsuri printre care trecerea întreprinderilor din provinciile unite în proprietatea sau sub controlul statului, crearea unui „subsecretariat de stat al refacerii și aprovizionării”, instituirea unui regim vamal unitar și unificarea monetară au contribuit simțitor la refacerea economică și la procesul de consolidare a unei piețe naționale unitare. Începînd din 1920 și mai ales 1921, grație valorificării pe scara întregii țări a bogățiilor solului și subsolului, a unei politici de sporire a rolului și aportului industriei proprii în viața economică sub deviza „prin noi înșine”, muncii pline de abnegație desfășurate de masele muncitoare, România va înregistra creșteri în tot mai multe ramuri ale economiei naționale, reușind să depășească, după 1924, în cele mai multe cazuri nivelul antebelic. Expansiunea industrială este dovedită de creșterea numărului întreprinderilor și a înzestrării lor tehnico-materiale, precum și a capitalurilor investite și a forței motrice întrebuințate. Astfel, numai între 1920—1924 s-au creat 567 de noi societăți industriale, iar capitalul pe acțiuni s-a mărit cu 12,8 miliarde lei, realizîndu-se o creștere de 465 %¹⁵. Din 1924 procesul de creștere al întregii economii s-a accelerat. Forțele de producție s-au dezvoltat continuu, sporind sensibil potențialul industrial al Romîniei. Valoarea producției industriale a atîns, în anul 1927, nivelul de 42 164 163 000 lei față de 11 711 796 000 din 1919¹⁶.

După ieșirea din criza economică din 1929—1933, România a înregistrat o dezvoltare și mai accentuată a forțelor de producție, producția industrială susținută mai activ prin intervenția economică a statului și a Băncii Naționale Române cunoscînd o continuă creștere, atîngînd în 1938 cel mai înalt nivel cunoscut în orînduirea burgheză. Ponderea producției industriale în cadrul producției globale a atîns 49 % ca urmare și a creșterii productivității muncii. Industria extractivă la principalele produse atîngea valori cantitative deosebite: petrolul 8,704 milioane tone (în 1936), cărbunii — 2,47 milioane tone (în 1939), gazele naturale

¹⁴ „Monitorul oficial”, nr. 202 din 14 decembrie 1920, p. 8092 (Jurnal al Consiliului de Miniștri Nr. 3321 din 21 nov. 1920).

¹⁵ Ion Bitoleanu, *Din istoria Romîniei moderne 1922—1926*, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 130.

¹⁶ Florin Em. Manoliu, *op. cit.*, p. 120.

1 859 milioane m³ (1938), aur 6 072 kg (în 1939), argint 25 645 kg (1938)¹⁷. Sporurile înregistrate în extracția acestor produse s-au repercutat pozitiv asupra industriilor prelucrătoare și a transporturilor. Analizele efectuate asupra perioadei interbelice au evidențiat tendința de creștere a producției mijloacelor de producție, aceasta atingând, în 1938, 45,4 % din totalul producției industriale. Industria metalurgică a suferit importante transformări. După Unire a apărut și s-a dezvoltat o industrie siderurgică a cărei producție a ajuns să reprezinte 37 % din valoarea producției întregii ramuri și 1,1 % din totalul producției global-industriale. O anumită dezvoltare a înregistrat și industria chimică, în cadrul ei apărind câteva întreprinderi ale chimiei organice, distilării de cărbuni, întreprinderi de produse farmaceutice și de parfumerie alături de fabrici de explozivi etc. În ansamblul industriei, chimia a ocupat însă un loc minor, în 1938 revenindu-i doar 2,7 % din valoarea producției, resursele fiind exploatate insuficient în pofida posibilităților existente. Un deosebit avânt a cunoscut în schimb industria energiei electrice, în 1939 puterea instalată reprezentând 545 000 Kwh¹⁸.

În politica de intensificare a exploataării bogățiilor solului și subsolului de către burghezia națională un rol de cea mai mare însemnătate l-au jucat legile economice promulgate în timpul mării guvernări liberale din anii 1922—1926: etatizarea subsolului, prevăzută încă în Constituția din martie 1923, a fost urmată de legea minelor, legea energiei și legea privitoare la comercializarea și controlul întreprinderilor economice ale statului, toate date în 1924; ele aveau ca obiectiv primordial consolidarea pozițiilor economice ale burgheziei naționale. În acest cadru politica de „naționalizare” economică, delimitând ferm interesele burgheziei autohtone de cele ale capitalului străin, a vizat, în esență, o „conducere românească” și o „îndrumare în sens românesc” a tuturor activităților industriale, economice, alături de politica protecționistă promovată de liberali, a căutat să ofere posibilități sporite de afirmare a produselor românești, de valorificare superioară a resurselor interne în profitul capitaliștilor autohtoni și al dezvoltării generale a țării.

Angajarea României pe calea dezvoltării industriale s-a înscris pe linia unei necesități obiective, dovedindu-se unica politică avantajoasă de întărire a întregii economii, inclusiv a capacității de apărare a țării. Numeroase personalități politice ale vremii, economiști și sociologi reputați au subliniat faptul că țara întregită dispunea de condițiile creării unei industrii echilibrate și puternice, capabilă să asigure o reală independență economică. Ansamblul de realizări pozitive, consecință directă a înfăptuirii statului național unitar, a fost însă diminuat, datorită faptului că acestea au purtat amprenta propriilor limite și interese înguste de clasă ale burgheziei industrial-financiare românești, cit și conjuncturii internaționale de ascensiune imperialistă a marilor monopoluri. Contradițiile ivite în rândurile burgheziei autohtone privind mijloacele promo-

¹⁷ Enciclopedia României, vol. III, *Economia națională*, București, 1939, p. 607, 613—614, 668, 692, 710, 711, 813—818; pentru dezvoltarea generală a industriei vezi și Virgil Madgearu, *Evoluția economiei românești după războiul mondial*, București, 1940, p. 102—207.

¹⁸ Victor Axenciuc, *Unele caracteristici economico-sociale ale evoluției industriale a României în deceniul al patrulea*, în „Revista de istorie”, nr. 3/1980, p. 497—498.

vării progresului industrial-economic, ca și faptul real al menținerii unor poziții cheie în minile monopolurilor străine, al presiunilor exercitate de marile puteri, ca urmare a măsurilor amintite luate de guvernele române, de susținere a capitalului și întreprinzătorilor autohtoni au grevat ansamblul de înfăptuiri și au făcut ca evoluția economică ascendentă totuși să se desfășoare anarhic, determinând rămânerea României la stadiul de țară capitalistă slab dezvoltată din punct de vedere economic.

În preajma izbucnirii celui de-al doilea război mondial, în pofida creșterii rolului industriei în ansamblul economiei naționale, al formării venitului național (cca 30 %), România se afla abia la jumătatea drumului dezvoltării sale capitaliste.

★

Spre deosebire de industrie, în agricultură — ramura principală a economiei românești —, ca și în silvicultură, semnele refacerii și progresului au fost mai puțin evidente, deși au continuat să dețină ponderea principală în cadrul economiei naționale. Reforma agrară din România din 1921¹⁹ — dealtfel cea mai radicală din Europa — prin exproprierea a cca. 66 % din întreaga suprafață de pământ deținută de moșierime s-a răsfrânt pozitiv asupra evoluției întregii societăți românești: deși nu a satisfăcut pe deplin nevoile de pământ ale țărănimii, ea a contribuit la îmbunătățirea stării acesteia, la impulsionearea dezvoltării capitaliste a agriculturii.

Cu tot nivelul scăzut al tehnologiilor aplicate, al slabei calificări profesionale, al existenței culturii mici — ceea ce a provocat inițial o scădere a producției agricole, amplificată și de urmările dezastruoase ale războiului —, determinând în general o producție la hectar relativ scăzută²⁰, cu toate că statul nu a găsit măsurile de intervenție eficiente în vederea organizării producției agricole, sprijinirii financiare și cu mijloace de producție a noulor mici proprietari — România, țară predominant agricolă, a reușit să se mențină printre principalii producători de cereale din Europa, ocupînd locul cinci în producția totală de grâu și redevenind, spre sfîrșitul perioadei interbelice, un exportator căutat. Aceasta în condițiile în care, după 1933, s-au întreprins acțiuni vizînd creșterea tehnici-tății și rentabilității agriculturii²¹, totodată acordîndu-se o mai mare atenție culturilor de plante textile și industriale, ca și legumiculturii, sericiculturii, apiculturii, zootehniei și pisciculturii. Valoarea producției agricole, pe ansamblu, era în 1938 cu aproape 61 % mai mare decît în

¹⁹ *Relații agrare și mișcări țărănești în România 1908—1921*, București, Edit. Politică, 1967, p. 154—180; D. Săndru, *Reforma agrară din 1921 în România*, București, Edit. Academiei, 1975. Pînă în 1928 au fost expropriate 6 313 460 ha, fiind improprietăriți 1 393 353 țărani din cei 2 308 922 care îndeplineau condițiile de a primi pământ. 612 124 țărani erau încă complet lipsiți de pământ. „Anuarul statistic al României”, 1929, p. 86. Vezi și M. Rusenescu, *Situația agriculturii și mișcările țărănești din România între anii 1922—1928*, în „Studii. Revistă de istorie”, nr. 5/1968, p. 889. În anul 1935 numai 66% din familiile de țărani cu drept la improprietărire primiseră pământ.

²⁰ D. Hașiganu, *Statistica agricolă. Producția agricolă a României de la 1906 la 1928*, București, 1929.

²¹ *Enciclopedia României*, vol. III, București, 1939, p. 93, 303—320; Dr. Emilia Sonea dr. Gavrilă Sonea, *Viața economică și politică a României 1933—1938*, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 96—97.

1932, dezvoltarea cea mai semnificativă fiind înregistrată la producția de grâu și la cea de secară.

Făurirea statului național unitar a dus la creșterea rețelei de transporturi — feroviare, rutiere, fluviale, maritime și aeronautice. Astfel, căile ferate au ajuns de la 3 588 km linii în exploatare la 11 001 km (creștere de aproximativ 250 %), în timp ce căile rutiere s-au dublat de la 45 604 km (din care 5 111 km șosele naționale) la 103 500 km (din care 11 500 șosele naționale) ²².

Realizările obținute — printre care reorientarea rețelei naționale prin construirea unor linii de legătură a provinciilor unite cu vechea Românie, menite să asigure comunicația directă, rapidă și eficientă a acestora cu Capitala, între ele, precum și cu poarta maritimă a țării, construirea, pavarea și modernizarea de drumuri în Muntenia, Transilvania, Dobrogea, Moldova, Oltenia, Banat și Bucovina, încheierea lucrărilor unor linii ferate și drumuri începute înainte de război etc. — au fost însă modeste ca urmare a alocării unor sume insuficiente, ceea ce a făcut ca numai o parte din necesități să fie împlinite, iar zone importante să nu dispună de legături corespunzătoare cu restul țării.

S-au întreprins, de asemenea, eforturi meritorii privind lucrări de ameliorare și mărire a porturilor, de amenajare a fluviului dunărean, ca și a unor riuri interioare pentru navigație; a fost sporit tonajul fluvial și maritim, s-au extins lucrările atelierelor de reparații a navelor, a fost mărită activitatea liniilor aeriene naționale (LARES) atât pe rutele interne, cât și internaționale etc. Statul român a militat pentru dreptul său suveran asupra Dunării, după aranjamentul de la Sinaia din 1938 controlând navigația și pe Dunărea maritimă.

Dezvoltarea economică a României în urma Unirii din 1918 este demonstrată și de dezvoltarea comerțului în condițiile lărgirii pieței interne și adoptării unei legislații vamale protecționiste, statul întărindu-și rolul în organizarea și controlul operațiilor comerciale. Comerțul exterior, din punct de vedere cantitativ, a cunoscut creșteri însemnate, plafonul antebelic la exporturi fiind depășit încă din 1923, dar structura economiei românești nu a îngăduit realizarea unor schimburi avantajoase — în pofida unei balanțe comerciale generale excedentare — România având aproape în totalitate o balanță pasivă cu statele occidentale industrializate.

Un alt sector de activitate impulsionat în urma făuririi noului cadru național-statal l-a constituit creditul bancar; chiar dacă băncile străine au continuat să-și exercite influența, numărul băncilor românești și valoarea capitalului acestora vor înregistra, în cele două decenii interbelice, un salt important. Reforma fiscală din anul 1923 a unificat cele trei sisteme existente până atunci, toate veniturile, în afară de salarii, fiind impuse unor impozite unice, proporționale și progresive. S-au luat măsuri de stabilizare a monedei naționale, leul, de revitalizare a finanțelor.

În concluzie, România oferă, în deceniile imediate înfăptuirii actului măreț al Unirii, imaginea unei țări angajate într-un proces energic de refacere, organizare și dezvoltare a vieții economice, impus de noile cerințe

²² *Enciclopedia României*, vol. IV, București, 1943, p. 43, 50—51.

interne, proces desfășurat în cadrul orînduirii burgheze și care a cunoscut o evoluție contradictorie, dar ascendentă.

Consecințe social-politice. Transformările care au avut loc pe planul vieții economice au declanșat, după 1918, procesul de reorganizare și de regroupare a forțelor social-politice și au afectat însăși structura internă a claselor și păturilor sociale, raporturile dintre ele, ponderea și poziția lor în cadrul statului român. Burghezia va deveni, de data această, în mod incontestabil, forța socială și politică dominantă, în timp ce moșierimea va dispărea în scurt timp ca forță politică. Participind alături de întregul popor la realizarea dezideratului suprem al unității naționale, „burghezia, cu toate limitele sale de clasă, a avut un rol de seamă, a acționat în sensul cerințelor obiective ale dezvoltării istorice”²³. Procesul obiectiv de dezvoltare capitalistă a tuturor sectoarelor și domeniilor de activitate din România întregită a întărit și mai mult pozițiile economice ale burgheziei și a sporit rolul ei în ansamblul societății. Rîndurile sale au fost lărgite cu burghezia din provinciile românești reunite. Extinderea relațiilor de producție capitaliste, înmulțirea întreprinderilor industriale, comerciale și bancare de talie relativ mică au determinat creșterea numerică ca și importanța burgheziei mici și mijlocii în viața țării. Această parte a burgheziei va oscila între grupările politice tradiționale, cărora va căuta să le imprime o orientare mai radicală cu privire la reformele democratice ce se preconizau a fi îndeplinite, și noile grupări și orientări politice ce se cristalizau: Partidul Poporului (Al. Averescu) și Partidul Țărănesc.

În această epocă s-au impus mai ales cercurile burgheze financiare și industriale aflate în căutarea unor soluții menite să valorifice capitalul național prin mărirea puterii de acțiune a acestuia, a proporției sale în toate ramurile economice în vederea consolidării propriilor poziții. Această parte a burgheziei, grupată în jurul Partidului Național Liberal condus de Ion I.C. Brătianu, va domina, de altfel, viața politică interbelică. Din octombrie 1926, noul Partid Național-Țărănesc, creat prin fuziunea transilvănenilor (Iuliu Maniu) cu Partidul Țărănesc (Ion Mihalache), ce grupa însemnate mase de țărani și muncitori, prin programul său avansat vizînd reforme burghezo-democratice, se va afirma drept cel mai puternic partid de opoziție, reușind ca la finele anului 1928 să devină partid de guvernămînt.

În lumea satelor se înregistrează o stratificare tot mai accentuată a țăranimii — clasă reprezentînd marea majoritate a populației țării (cca 80 %), odată cu pătrunderea relațiilor capitaliste ascuțindu-se contradicțiile social-economice existente, apărînd altele noi. Datorită legiferării și aplicării reformei agrare se constată detașarea țăranimii mijlocie, paralel cu o reducere a ponderii proletariatului agricol și a țăranimii sărace.

Dezvoltarea intensă a relațiilor de producție capitaliste în economie a condus la creșterea numerică a proletariatului, dintre care cel industrial se va ridica la circa 500 000, concentrat în principalele centre urbane: București, Cluj, Timișoara, Ploiești, Galați, Iași, Brașov, Reșița, ca și

²³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 17, București, Edit. Politică, 1979, p. 274.

în regiunea petroliferă a Văii Prahovei și cabroniferă a Văii Jiului. Mișcarea muncitorească și socialistă, cu vechi tradiții de luptă pentru progres social, unitate și independență națională, se va afirma tot mai mult în viața social-politică a țării; în condițiile întregirii tuturor organizațiilor sale politice „într-o singură casă, spre a conlucra și mai cu spor spre binele poporului acestei case”, după cum scria ziarul „Socialismul” din 20 octombrie 1919. Mișcarea socialistă, apreciind importanța făuririi statului național unitar ca o etapă a procesului revoluționar, și-a exprimat cu claritate obiectivul fundamental al luptei pentru transformarea României într-un stat socialist²⁴. Pe acest făgaș al luptei revoluționare în vederea mobilizării maselor largi populare împotriva exploatării, pentru o Românie nouă, s-a impus necesitatea creării unui partid temeinic organizat pe baza învățăturii socialismului științific²⁵. Momentul istoric al punerii bazelor Partidului Comunist Român în mai 1921 a reprezentat o cotitură istorică în viața mișcării muncitorești, revoluționare din România, a marcat o etapă nouă, superioară, atât pe plan politic și ideologic, cât și organizatoric, dând un puternic impuls luptelor politice și sociale desfășurate de masele largi populare din România. Partidul Comunist Român, exponentul cel mai fidel al intereselor oamenilor muncii, al intereselor fundamentale ale întregului popor va constitui forța politică cea mai avansată, militând cu consecvență pentru apărarea independenței, suveranității și integrității teritoriale a țării, pentru îndeplinirea aspirațiilor profunde de dreptate și progres social, asumându-și rolul de conducător al maselor populare, al forțelor progresiste și democratice în lupta pentru desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice și edificarea noii societăți socialiste pe pământul României.

Unificarea politică-administrativă. Pe linia consolidării actului istoric al Marii Uniri din 1918, a rezolvării problemelor complexe izvorâte din noul cadru politico-teritorial, guvernele României au acționat în direcția unificării administrației, justiției, apărării naționale și a instituțiilor culturale, a modernizării, perfecționării și dezvoltării statului burghez român. Forma de guvernământ — monarhia constituțională — ca și toate organele de stat au fost extinse la scara întregii țări. Inițial în Transilvania și Banat conducerea serviciilor publice a fost încredințată provizoriu unui Consiliu Dirigent, organ avînd și o anumită competență legislativă, reprezentat în guvernul țării prin miniștri fără portofoliu, la fel ca și celelalte provincii, Bucovina și Basarabia. La 1 ianuarie 1920 au fost ratificate decretele-lege de unire a provinciilor istorice românești cu România, iar prin decretele-lege din 4 aprilie 1920 toate organele administrative regionale au fost desființate făcîndu-se, astfel, un pas important spre încheierea procesului de unificare a țării.

Legea fundamentală a României promulgată în martie 1923, consacînd transformările politice, teritoriale, sociale și culturale, consecință a actelor de voință națională care au condus la desăvîrșirea statului națio-

²⁴ Gheorghe Unc, *Consolidarea statului național unitar român în concepția partidului clasei muncitoare (1918—1921)*, în „Anale de istorie”, nr. 1/1981, p. 68.

²⁵ Ion Popescu-Puțuri, *Organizarea partidului clasei muncitoare pe temelia României întregite. Locul partidului clasei muncitoare în istoria patriei*, în „Anale de istorie”, nr. 5/1980, p. 3—22.

nal unitar, afirma, garantind egalitatea în drepturi a tuturor cetățenilor „fără deosebire de origine etnică, de limbă sau de religie”, intenția conducătorilor politicii românești de a promova o politică de sudare morală și de cooperare a tuturor ca o condiție esențială a consolidării statului român întregit.

Rezolvarea organizării administrative în lumina prevederilor constituționale avea deci menirea de a da un ritm unitar și o dezvoltare armonioasă tuturor provinciilor care alcătuiau statul român întregit, de a asigura, astfel, unitatea politică și spirituală dorită și absolut necesară fructificării rezultatelor obținute prin lupta întregului popor. La 14 iunie 1925 prima lege pentru unificarea administrativă va definitiva acțiunea începută în anii anteriori.

În același scop al consolidării Unirii s-au luat măsuri de unificare a legislației în toate domeniile de activitate.

O atenție deosebită a fost acordată dezvoltării învățământului de toate gradele, școala românească fiind chemată să contribuie decisiv la opera de consolidare a Unirii, de cultivare a sentimentului patriotic. Se impunea elaborarea unui program coerent de organizare a unei rețele unitare de școli de toate gradele și categoriile, care să susțină, în același timp, modernizarea procesului de învățământ și adaptarea lui la nevoile dezvoltării generale ale țării. Se poate aprecia că eforturile întreprinse — mai ales ținând seama de moștenirea grea lăsată de fostele imperii, procentul analfabetismului variind între 40 % în Transilvania și 95 % în Basarabia — s-au soldat cu un bilanț pozitiv. S-a întreprins o remarcabilă activitate de construire de școli, de pregătire a cadrelor didactice, numărul elevilor a sporit simțitor. Prin legea pentru învățământul primar al statului și învățământul normal primar din 1924 s-a procedat la unificarea celor patru tipuri de școli existente până atunci, punându-se bazele dezvoltării unitare a învățământului primar obligatoriu extins la 7 clase. De asemenea, pe aceeași linie a fost dată legea asupra învățământului particular din 1926. Învățământul secundar, cel profesional ca și cel superior au cunoscut creșteri calitative și cantitative considerabile. Momente semnificative cu amplă rezonanță în viața culturală românească, înființarea și deschiderea cursurilor la noile universități românești de la Cluj, Cernăuți și Chișinău au impulsionat activitatea creatoare în toate domeniile, alături de vechile universități de la Iași și București, constituind focare de formare și promovare a gândirii naționale, a progresului științific, dând cadre valoroase, multe din ele afirmându-se pe plan internațional. Marea Unire, prin reunirea energiilor românești, a stimulat dezvoltarea fără precedent până atunci a activității științifice, literare, artistice.

Un loc aparte în planul măsurilor de organizare a unității statale a avut acțiunea de unificare administrativă a bisericii ortodoxe române, în 1925, căreia i se acorda primatul, ca biserică națională, față de celelalte culte, prestigiul și autoritatea acesteia fiind sporite și prin ridicarea vechii Mitropolii a Ungro-Vlahiei la rangul de Patriarhie.

Tot în primul deceniu postbelic au fost unificate toate serviciile sanitare și de asigurări sociale, activitatea sportivă și de turism etc.

Consecințe de ordin militar-politic. Pentru consolidarea țării, pentru fructificarea roadelor Unirii, statul român avea nevoie de pace și liniște

la frontierele sale. Ministrul de externe al României, I.G. Duca, declara în 1926: „Sîntem o țară care am ajuns la împlinirea idealului național, nu avem de revendicat nimic, dorim numai ca în granițele etnice să ne putem consolida”²⁶. De aceea întreaga politică externă românească a urmărit întărirea independenței și suveranității naționale, a integrității statului român realizat în 1918 prin promovarea unei relații active de cooperare și bună vecinătate, militînd pentru crearea unui sistem eficient de securitate internațională, avînd la bază menținerea statu-quo-ului teritorial, afirmîndu-se prin acțiuni concrete ca un factor de pace, de stabilitate și ordine în Europa și în Balcani²⁷.

Potrivit orientărilor politicii sale externe, statul român a desfășurat o politică militară vizînd asigurarea capacității de apărare, în primul rînd a armatei, împotriva politicii de forță și a tendințelor revizioniste manifestate îndeosebi din deceniul al patrulea, odată cu ascensiunea fascismului în Germania²⁸.

Pornind de la realitățile noului cadru politico-teritorial, ținînd seama de posibilitățile materiale și umane sporite ale țării întregite, factorii de conducere politică și autoritățile militare românești vor preconiza organizarea unui sistem militar corespunzător necesităților complexe ale apărării naționale rezultate din întinderea și varietatea frontierelor, din raporturile politice internaționale existente. În măsurile adoptate privind modernizarea și perfecționarea organismului militar s-au avut în vedere experiența dobîndită pe planul strategie și tactic în primul război mondial, progresele apreciabile înregistrate în producția mijloacelor și materialelor de luptă, ca și tradițiile valoroase în legătură cu organizarea și pregătirea trupelor²⁹. În noile condiții interne și internaționale a fost reactualizată concepția privind necesitatea efortului întregului popor, alături de armata permanentă, în scopul organizării unei rezistențe active și eficiente împotriva oricărei agresiuni externe. Doctrina „națiunii armate” a fost considerată drept unica soluție realistă care era adecvată resurselor și posibilităților țării³⁰. „Toți românii — se specifica în *Legea relativă la organizarea armatei din iunie 1924* — fără deosebire de origine etnică, de limbă sau de religie fac parte din unul din elementele puterii armate”³¹.

Radiografia evoluției armatei române în perioada interbelică oferă imaginea unor eforturi laudabile de a se asigura o structură organizatorică marilor unități și unități corespunzătoare misiunilor prin excelență defensive ale armatei, de unificare și modernizare a armamentului și mijloacelor de luptă din înzestrare, de ridicare a capacității combative a trupelor prin creșterea nivelului de pregătire a cadrelor — pe baza coordonării și unificării întregului sistem de învățămînt militar — a gradului de instruire

²⁶ „Dezbaterile Adunării Deputaților”, ședința din 11 martie 1926, p. 286.

²⁷ Gheorghe Zaharia, *Dezvoltarea României în anii 1919-1944*, în „Anale de istorie”, nr. 3/1980, p. 37.

²⁸ Pe larg, Gheorghe Zaharia, Constantin Botoran, *Politica de apărare națională a României în contextul european interbelic 1919-1939*, București, Edit. Militară, 1981.

²⁹ General-maior dr. C. Olteanu, *Contribuții la cercetarea conceptului de putere armată la români*, București, Edit. Militară, 1979, p. 273-274.

³⁰ General-maior dr. Die Ceaușescu, *Războiul întregului popor de apărare la români. Din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre*, București, Edit. Militară, 1980, p. 141-151.

³¹ „Monitorul oficial”, nr. 134 din 24 iunie 1924, p. 6964.

teoretică și practic-aplicativă a trupelor, printr-o intensă muncă de educație național-patriotică de „formare și dezvoltare a conștiinței și mândriei naționale”. Aceste eforturi, în pofida dificultăților întâmpinate — în primul rînd datorate absenței unei adevărate industrii naționale de apărare, posibilităților financiare modeste, în condițiile în care țara angrenată într-un proces de reconstrucție și dezvoltare avea atîtea nevoi — au permis constituirea unui organism complex în general bine structurat, dispunînd de efective și mijloace relativ numeroase, cu un nivel satisfăcător al dotării și pregătirii de luptă.

Armata română, încununată de glorie în marile bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz din 1917, participantă activă la înfăptuirea idealului național, bucurîndu-se de un prestigiu meritat în rîndul poporului a jucat un rol însemnat în opera de întărire a unității naționale.

Marea Unire a creat în rîndurile poporului român un sentiment de demnitate și încredere sporită în forțele sale, în capacitatea sa de a merge înainte pe drumul progresului istoric, ca un popor liber, stăpîn pe destinele sale. Realizările obținute în urma întregirii țării, cu toate neajunsurile generate de stadiul general de dezvoltare a societății românești, atît cele pe plan economic, unde s-au înregistrat valori cu mult mai mari decît în perioada antebelică, cît și cele pe plan social, politic și cultural, care au îngăduit o participare și implicare mult mai densă și activă a maselor populare la viața țării, influențîndu-i direcția de evoluție, care au descălușat forța creativă a spiritului românesc, știința și cultura românească realizînd pași însemnați, de prestigiu pe plan universal, sînt de necontestat. Dar lupta poporului român pentru libertate, unitate și independență, pentru dreptate și progres social nu s-a oprit nici un moment. Desăvîrșirea statului național unitar a deschis noi perspective acestei lupte, împlinirii depline a năzuințelor maselor populare. În perioada care a urmat, poporul român s-a angajat în mod energic, în condiții interne și internaționale complexe, pe calea apărării ferme a cuceririlor sale revoluționare și intereselor sale naționale, a libertății și integrității teritoriale, amenințate tot mai mult de acțiunile marilor puteri imperialiste revizioniste, ale fascismului. În momentele cruciale pentru viitorul țării, înțelegînd că fără independență deplină nu se poate edifica lumea nouă, socialistă, înțelegînd gravitatea ascensiunii statelor fasciste, tendințele expansioniste ale Germaniei naziste vizînd acapararea bogățiilor românești în vederea declanșării agresiunii pe care o pregătea intens, Partidul Comunist Român s-a dovedit o forță politică profund națională. Intensificîndu-și activitatea de mobilizare a maselor largi populare, comuniștii au făcut apel la unitatea tuturor partidelor și organizațiilor politice, a tuturor forțelor patriotice opuse fascismului pentru apărarea patriei „cu arma în mînă”, a ființei statului, a independenței și suveranității sale naționale. În acest sens Partidul Comunist a preconizat soluții și măsuri concrete de ordin politic, economic, social și militar, menite să întărească și să asigure capacitatea de rezistență antifascistă, avînd drept coloană vertebrală făurirea Frontului Unic Muncitoresc.

În condițiile agravării deosebite a situației internaționale, prin invadarea Austriei și Cehoslovaciei de către Germania nazistă, Partidul Comunist și-a manifestat capacitatea organizatorică și politică. Pronunțându-se pentru strângerea rindurilor într-un front comun de luptă, pentru eforturi sporite în vederea înarmării și întăririi capacității de luptă a țării, comunistii au organizat acțiuni politice caracterizate printr-o combativitate revoluționară deosebită, printre care marea demonstrație antifascistă de la 1 Mai 1939 s-a constituit într-o semnificativă manifestare a solidarității partidului, a clasei noastre muncitoare cu interesele democratice și naționale ale patriei, cu lupta popoarelor căzute victime agresiunii fasciste. Mobilizarea parțială din martie 1939 a evidențiat hotărârea întregului popor român de a-și apăra cu arma în mână independența și integritatea națională grav amenințate de țările fasciste și revizioniste.

În vara anului 1940 România, supusă unor continue presiuni și amenințări externe, complet izolată diplomatic, fără sprijin din afară, a suferit serioase amputări teritoriale care au culminat cu Diktatul fascist de la Viena din 30 august 1940, prin care partea de nord a Transilvaniei era cedată Ungariei horthyste. Aceste cesiuni impuse au afectat profund unitatea națiunii române, obținută cu jertfa atîtor generații, au diminuat considerabil potențialul economic și uman al țării.

În acea situație dramatică poporul român, s-a ridicat la luptă hotărîtă împotriva teroarei legionare, a dictaturii antonesciene, a mașinii de război naziste. În fruntea acestei lupte patriotice, antihitleriste s-a situat, ca și pînă atunci, Partidul Comunist Român, cel mai consecvent și activ apărător al drepturilor naționale ale poporului și patriei, exponent al intereselor sale inalienabile.

Declanșarea și victoria Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944 — singura cale de rezolvare cu succes și în mod radical a problemelor aflate în fața poporului român — desfășurată sub conducerea Partidului Comunist — a inaugurat o nouă etapă în istoria României deschizînd calea unor adînci și nemaiîntîlnite prefaceri în viața social-politică a țării.

Eliberarea părții de nord a Transilvaniei răpite în 1940, semnarea la Conferința de Pace de la Paris a tratatului care recunoștea, pentru a doua oară în decursul unui sfert de secol, dreptul istoric asupra acestei provincii, vatră de formare și dezvoltare a poporului nostru, declarîndu-se nul Diktatul fascist de la Viena, a însemnat o mare victorie pentru unitatea poporului român.

Cucerirea puterii politice în stat de către clasa muncitoare și aliații săi, în frunte cu Partidul Comunist, și proclamarea Republicii Populare la 30 decembrie 1947 au creat promisiunile pentru trecerea la edificarea noii orînduiri socialiste în România.

În cele patru decenii care au trecut de atunci, Partidul Comunist Român, aplicînd creator concepția materialismului dialectic și istoric la condițiile concrete ale țării noastre, a situat în centrul politicii de construire a socialismului creșterea susținută a forțelor de producție, a bazei tehnico-materiale, propulsarea României într-o țară dezvoltată armonios.

Societatea socialistă a dobândit în acești ani o structură unitară, transformările social-economice, munca politică, de educație producând mari schimbări în viața oamenilor de la orașe și sate, contribuind la întărirea unității moral-politice a întregului popor în jurul partidului.

În procesul dezvoltării societății românești, cei 23 de ani care au trecut de la istoricul Congres al IX-lea al Partidului Comunist Român s-au constituit în cea mai amplă și fertilă în realizări epoci din întreaga istorie a patriei noastre. Sub conducerea Partidului, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, România a parcurs cu demnitate noi etape în dezvoltarea sa ascendentă pe drumul socialismului.

Drumul străbătut de poporul nostru până la Marea Unire din 1918 și de atunci până astăzi, în prezentul socialist, nu a fost ușor, dar cu cât a avut de înfruntat mai multe obstacole și adversități, cu atât mai amplă și mai deplină a fost și este satisfacția atingerii mărețelor obiective care i-au călăuzit lupta sa exemplară. Experiența istorică vine să demonstreze un adevăr fundamental: în unire stă puterea poporului român.